

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ТА СВІТОВОГО РИНКІВ МЕДУ

Самчук Г.П.

Національний університет харчових технологій

Розглянуто сучасний стан та тенденції розвитку вітчизняного та світового ринків меду. Досліджено сферу застосування меду в світі. Оцінено світові площі та обсяги виробництва, проаналізовано динаміку експорту та імпорту меду в світі у 2011-2015 рр. Визначено основних експортерів та імпортерів продукції бджільництва, сучасні тенденції попиту на неї та ціноутворення. Встановлено негативний вплив факторів, які зумовили падіння світових цін на мед в 2015 році. Проведено аналіз кон'юнктури вітчизняного ринку меду та визначено проблеми та перспективи його розвитку.

Ключові слова: мед, кон'юнктура, розвиток, світовий ринок меду, ринок меду України.

Постановка проблеми. Складна економічна ситуація в Україні та неспроможність переважної більшості вітчизняних підприємств успішно конкурувати зі світовими компаніями примушують зосередити особливу увагу на окремих галузях, розвиток яких здатний збільшити експортні можливості країни та підвищити її економічний потенціал. Сьогодні, коли в умовах глобалізації світова економіка стає все більш цілісною, продукція бджільництва є одним із найбільш перспективних сегментів ринку сільськогосподарської продукції. Україна традиційно є одним з основних виробників меду, і може реалізувати свої національні конкурентні переваги у тому числі за рахунок продукції бджільництва.

Активізація просування аграрної продукції на світовий ринок потребує зваженого підходу до його кон'юнктури та можливостей національних товаровиробників на ньому. Зважаючи на те, що попит на внутрішньому ринку меду традиційно є нижчим за виробничі можливості господарств бджільництва, виникає потреба у вивченні світового попиту на продукцію та тенденцій розвитку вітчизняного ринку з тим, щоб підготувати основу для довгострокової експортноорієнтованої стратегії розвитку цієї галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток світового та вітчизняного ринку меду знаходиться у спектрі уваги обмеженого числа науковців. Так, окремим економічним проблемам формування та функціонування вітчизняного ринку меду приділена увага лише частково у працях Л.І. Боднарчука, Л.Л. Вакуленко, К.І. Ємця, Ю. Кернасюка, М.М. Перелігіна, О.А. Христенко, С.А. Чехова, О.М. Яценко. Серед закордонних науковців, що досліджують світові тенденції розвитку галузі бджільництва слід відзначити Д. Воркмана, А. Дресвянікова, С. Карандіна, А. Пономарьова, Р. Філіпса. Проте наразі питання стану та тенденцій розвитку світового та вітчизняного ринку меду залишаються недостатньо розкритими і потребують поглиблених досліджень.

Мета та завдання статті. Метою статті є оцінка стану та сучасних тенденцій розвитку світового та вітчизняного ринку меду. Завданнями роботи визначено:

- дослідити кон'юнктуру та тенденції розвитку світового ринку меду та місце України на ньому;
- дослідити стан, проблеми та перспективи розвитку вітчизняного ринку меду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мед є корисним лікувально-дієтичним харчовим

продуктом для усіх верств населення. Згідно з Постановою КМУ № 656 від 14 квітня 2000 р. рекомендований середньорічний показник споживання меду для дітей віком від 6 до 18 років при відсутності окремих медичних застережень повинен бути не менше 1,1 кг, а для працездатного населення за деякими оцінками експертів – близько 3,6 кг [1]. Світові компанії використовують мед для виробництва косметичної продукції, такої як лосьйони для догляду за шкірою, мило і бальзами для губ. Мед також можна знайти в пігулках від кашлю, а також він використовується в якості підсолоджувача в харчових продуктах, таких як зернові сніданки і хлібопекарські продукти (приміром, суміші для кексів).

Широка сфера застосування меду в світі, а також його натуральність та корисність порівняно з іншими підсолоджувачами зумовлюють зростання площ та обсягів виробництва продукту бджільництва (рис. 1).

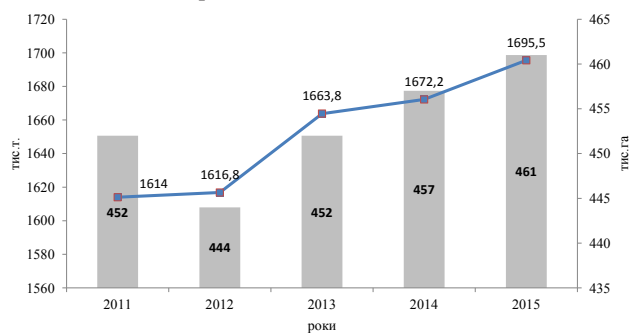


Рис. 1. Динаміка площ та обсягів виробництва меду в світі у 2011-2015 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [2]

Темпи зростання виробництва меду не є високими, що свідчить про певну стабілізацію. За період 2011-2015 років у відносних показниках виробництво меду склало 5,0%, тобто середньорічне зростання складає лише 1%. Проте відзначаємо висхідний тренд протягом всього періоду, що досліджується. Найбільшими виробниками меду традиційно є такі країни: Китай (обсяг виробництва у 2015 році склав 436 тис. т. або 1094,1 млн. дол. США), Туреччина (88,2 тис. т. або 221,2 млн. дол. США), Аргентина (75,5 тис. т. або 189,5 млн. дол. США), Україна (70,1 тис. т. або 176 млн. дол. США), США (66,7 тис. т. або 167,4 млн. дол. США) [3]. Також значимі обсяги виробництва припадають на Росію, Індію, Мексику, Іран та Ефіопію.

У 2011-2014 роках попит на натуральний мед в світі був стабільно високим, і ціни на нього росли на 10-11% в рік. Однак з січня 2015 року закупівельні ціни на мед почали падати і до кінця року знизилися на 20-40% практично на всі його сорти, включаючи найбільш затребуваний – органічний. Серед глобальних причин цього явища – падіння цін на нафту, економічна стагнація, зниження купівельної спроможності населення в Китаї і ряді інших великих економік світу, а також триваюче з 2011 року зниження цін на основні продовольчі товари. Індекс Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН – ФАО для 5 груп продовольчих товарів (зернові, рослинні масла, молочні продукти, м'ясо і цукор) склав у 2011 році 229,9, а в грудні 2015 року – 153,4 одиниць.

Падіння цін на мед стало також наслідком збільшення його виробництва в багатьох бджільницьких державах, виходу на світовий ринок меду нових гравців і наростання обсягів фальсифікованого меду, що поставляється на світовий ринок.

Загальний світовий обсяг експорту в 2015 році склав 2,3 млрд. дол. США, і зріс порівняно з 2011 роком на 38,3%. Слід звернути увагу на зниження експорту в 2015 році порівняно з 2014 роком на 0,4%. Схожі тенденції демонструє світовий імпорт (рис. 2).

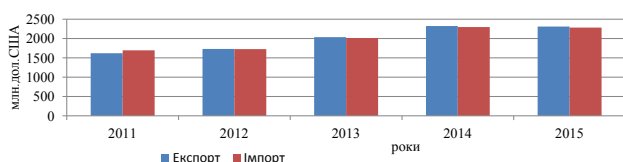


Рис. 2. Динаміка експорту та імпорту меду в світі у 2011-2015 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [2]

Основним чином експорт меду в світі здійснюється з країн Європи (826,4 млн. дол. США або 35,2%). Азія експортує близько 28,7%; країни Латинської Америки і Карибського басейну 15,6%, Океанія й Північна Америка – по 9,9% від кожного регіону. Експортні поставки з Африки складають лише 0,4% світового експорту меду [4]. Світовими лідерами експорту у 2015 році були Китай, Аргентина, В'єтнам, Мексика, Україна. Світові лідери імпорту за той же період: США, Німеччина, Великобританія, Японія, Франція (табл. 1).

На частку країн-експортерів, наведених у табл. 1, припадає понад 76,9% всього світового експорту меду (у вартісних показниках). Найбільші темпи росту за період 2011-2015 років припадали на Україну (приріст за останні п'ять років 244,6%), Таїланд (167,7%), Нову Зеландію (128,8%) і Мексику (72,6%) [6].

Основними компаніями на світовому ринку натурального меду є: Capilano Honey Ltd (Австралія), Caprilush International (Мексика), Duc Suong Phat Company Limited (В'єтнам), Dutch Gold Honey (США), Groeb Farms, Inc (США), Navrang SL (Іспанія), Nuxten Health Ltd (Нова Зеландія), Rowse Honey Ltd (Великобританія), Zanchetta Alimentos LTDA (Бразилія), Zhejiang Jiangshan Bee Enterprise Co, Ltd (Китай).

Отже, темпи зростання експорту меду з України є найвищими в світі, що вказує на конкурентоспроможність вітчизняної продукції. В Україні

налічується понад 2 тисяч виробників меду, проте традиційно абсолютну більшість українського медового врожаю забезпечують приватні господарства. Незважаючи на достатню сприятливу світову кон'юнктуру та активізацію експортних поставок продукції бджільництва з України в останні роки, загальне виробництво меду в усіх категоріях господарств України за останні п'ять років знизилось на 6,7 тис. т і становило в 2015 році лише 63,6 тис. т, або на 9,5% менше показника 2011 року (табл. 2).

Таблиця 1

Основні країни-експортери та імпортери меду в світі у 2015 р.

Експорт		Імпорт	
Країна	Обсяг, млн. дол. США	Країна	Обсяг, млн. дол. США
Китай	288,7	Сполучені Штати Америки	547,2
Нова Зеландія	200,4	Німеччина	334,5
Аргентина	163,3	Франція	149,8
Мексика	156	Великобританія	131,1
Німеччина	139,4	Японія	119,2
Індія	121,7	Італія	91,6
В'єтнам	111,8	Саудівська Аравія	82,5
Іспанія	101,5	Бельгія	81,3
Україна	95,9	Іспанія	63,1
Бельгія	83,4	Китай	57,5
Бразилія	81,7	Нідерланди	49,7
Угорщина	79,3	Польща	48
Канада	52,1	Швейцарія	38,4
Таїланд	47,5	Гонконг	38,1
Румунія	46	Австрія	32,5

Джерело: побудовано автором за даними [2; 4; 5]

Падіння виробництва меду в 2014-2015 роках пояснюється зменшенням сільськогосподарських районів бджільництва, зокрема частин Луганської, Донецької областей, а також Криму.

Натомість зростання виробництва меду спостерігалось впродовж аналізованого періоду в Житомирській, Полтавській і Волинській областях, що пояснюється їх близькістю до ринків збуту з високою купівельною спроможністю споживачів цієї продукції. Зокрема, Житомирська і Полтавська області територіально досить близько розташовані поряд із такими мегаполісами, як Київ та Харків, а Волинська – біля кордону з Польщею, що є другим за обсягом імпортером вітчизняного меду після Німеччини [1].

У промисловому масштабі в Україні виробляють такі сорти меду: соняшниковий, липовий, гречаний, акацієвий. При цьому на зовнішній ринок Україна поставляє тільки соняшниковий, оскільки саме він виробляється у значних обсягах (70-80% всього виробленого меду в Україні).

До 2015 року зростання експорту меду з України характеризувалось значними темпами, проте 2015 рік був менш вдалим, що пояснюється зростанням конкуренції з боку китайських та аргентинських виробників. Як наслідок, продажі

продукту бджільництва порівняно з 2014 роком зросли лише на 1% у вартісному виразі (табл. 3). При цьому у натуральних показниках зростання було вищим (6,5%).

Майже 72% усіх експортних поставок меду в 2014 р. здійснювалися до країн Європи (26121,4 т), зокрема 31,6% всього обсягу припадало на Німеччину (11472,5 т), 19,2% надійшли до Польщі (6975,6 т), 5% до Словаччини (1823 т), 4,9% до Франції (1783,2 т), 4,3% до Іспанії (1563,3 т) та 2,2% до Італії (798,8 т). Другим за обсягом експорту – 23,2% був американський напрямок (8415,5 т), зокрема 21,5% його було спрямовано до США (7806,6 т) і 1,7% до Канади (608,7 т) [1].

Зростання експортних поставок меду в країни ЄС зумовлено також тим, що умовами зони вільної торгівлі на поставку в Європейський Союз узгоджені безмитні імпорتنі квоти меду. На 2016 рік вони склали 5 тис. т. і були вичерпані вже в лютому місяці. В умовах, коли квоти на поставки української продукції без мита в багатьох секторах сільського господарства (виробництво м'яса, цукру, молока) залишаються невичерпаними, експортери меду користуються ними повноцінно.

Найбільшими експортерами українського меду є компанія «Бартнік» (19% поставок у 1 півріччі 2016 р.), компанія «Агро Іст Трейд», частка якої складає 16%, концерн «Співдружність» (12%), компанія «Український мед» (10%) й фірма «Асканія-Пак» (7%).

Аналізуючи проблеми, що гальмують розвиток галузі виробництва меду слід сказати, що основною є розпорошеність виробників і низькі виробничі потужності більшості виробників. В Україні налічується близько 400 тис. пасічників; середня пасіка – 20 вуликів. Натомість експортна партія складає 20 т. [9]. Виникають труднощі із забезпеченням якості продукції, що зібрана на різних пасіках. Це часто не дозволяє налагодити безперебійне постачання меду, а також збільшує його собівартість внаслідок необхідності проводити коштовний аналіз якості меду. Крім того європейські споживачі, які зацікавлені в українському меді, з обережністю укладають угоди з вітчизняними компаніями, оскільки не впевнені в їх здатності виконати всі зобов'язання щодо якості та кількості продукції, у тому числі з політичних причин.

Негативний вплив на розвиток галузі здійснюють й низькі закупівельні ціни на мед у заго-тівельників, які складають менше 1 дол. США за кг і нерозвиненість прямого продажу продукції споживачам від безпосередніх виробників. Відсутня й розвинута інфраструктура закупівель в регіонах. В цих умовах певний відсоток господарств бджільництва працює неефективно.

Перспективи розвитку ринку меду залежать від того, наскільки успішно галузь бджільництва зможе адаптуватися до існуючих міжнародних умов торгівлі і стандартів. Зокрема, це стосується отримання сертифікатів екологічної продукції, що за умов досить високої якості вітчизняного меду збільшить його конкурентоспроможність як на ринках Європи, так і інших країн. Крім того позитивний вплив на експортні перспективи меду чинять введення США антидемпінгових санкцій на дешевий китайський мед, а також зменшення продажів в 2016 році цього меду в Західній Європі через низьку якість і тривалі терміни поставок з Китаю. Запорукою зростання конкурентоспроможності вітчизняного меду, що дозволить збільшити обсяги його експорту на світовий ринок, є підвищення якості продукції (внаслідок використання більш якісних пестицидів на полях), створення об'єднань виробників, що зможуть налагодити сумісний контроль за якістю продукції, а також вихід на ринки ЄС із готовою продукцією (розфасованим медом), що дасть змогу отримати більше доданої вартості.

Висновки. Останні роки характеризуються помірним зростанням обсягів виробництва меду в світі та зниженням цін на нього внаслідок активізації конкуренції з боку китайських та аргентинських виробників. Факторами зменшення цін стали падіння цін на нафту, економічна стагнація, зниження купівельної спроможності населення в Китаї і ряді інших великих економік світу, а також триваюче з 2011 року зниження цін на основні продовольчі товари. Світовий обсяг експорту за останні п'ять років суттєво зріс, проте 2015 рік відзначається незначним його падінням. Вирішальну роль на світовому ринку меду відіграють Китай як головний світовий виробник і експортер меду і США – як великий виробник і головний імпортер цього продукту.

Таблиця 2

Динаміка виробництва меду в Україні у 2011-2015 рр.

Категорії господарств	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Відхилення, 2015/2011 рр., +/-
Сільськогосподарські підприємства	1496	1417	1323	982	918	-578
Господарства населення	68815	68717	72390	65539	62697	-6118
Всього, т.	70311	70134	73713	66521	63615	-6696

Джерело: побудовано автором за даними [7]

Таблиця 3

Експорт-імпорт меду натурального в Україні в 2012-2015 рр.

Роки	Експорт			Імпорт		
	кількість, т.	вартість		кількість, т.	вартість	
		всього, тис. дол. США	1 т., дол. США		всього, тис. дол. США	1 т., дол. США
2012	13338,5	31112,6	2332,5	23,0	235,8	10248,9
2013	21673,6	52972,4	2444,1	21,8	88,8	4065,3
2014	36335,7	93198,2	2564,9	52,9	246,6	4663,9
2015	38715,1	94216,5	2433,6	36,5	152,1	4167,1

Джерело: побудовано автором за даними [7; 8]

Провідну роль за темпами зростання експорту в світі відіграє Україна, яка входить у першу десятку експортерів меду. Незважаючи на це, у 2014-2015 роках спостерігалось зменшення обсягів виробництва цієї продукції в Україні, що пояснюється зменшенням сільськогосподарських районів бджільництва, зокрема частин Луганської, Донецької областей, а також Криму. Основними проблемами галузі визначено дрібнотоварне виробництво, неефективну систему

збуту продукції та недосконалу ринкову інфраструктуру. Перспективи розвитку вітчизняного ринку меду є чималими, зважаючи на якість продукції та зменшення закупівель дешевого китайського меду в світі, а тому галузь бджільництва України є однією з стратегічних. Напрямими підвищення конкурентоспроможності галузі визначені підвищення якості продукції, створення об'єднань виробників та вихід на ринки ЄС із розфасованим медом.

Список літератури:

1. Кернасюк Ю. Медові перспективи / Ю. Кернасюк // Агробізнес сьогодні. – 2015. – № 14 (309) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/ekonomichnyi-gektar/3457-medovi-perspektyvu.html>
2. База даних статистики ФАО (Food And Agriculture Organization of the United Nations) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://faostat3.fao.org/download/Q/QL/E>
3. Top 10 Honey Producing Countries [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mapsofworld.com/world-top-ten/honey-producing-countries.html>
4. Workman D. Natural Honey Exports by Country / Daniel Workman [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.worldstopexports.com/natural-honey-exporters/>
5. Honey Natural Trade [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://atlas.media.mit.edu/en/profile/hs92/040900/#Product_Connections
6. Phipps R. International Honey Market / R. Phipps [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ahpanet.com/page/IntlHoneyMarket>
7. Державна служба статистики України: офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>
8. Когда сельское хозяйство – это увлекательно: 15 лучших графиков об украинском агробизнесе [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bakertilly.ua/ru/news/id1071>
9. Сергей Грын: «Базарный» мед – проблема для Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroportal.ua/publishing/intervyu/sergei-gryn-o-budushchem-i-nastoyashchem-ukrainskogo-meda/>

Самчук А.П.

Национальный университет пищевых технологий

СОСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ОТЕЧЕСТВЕННОГО И МИРОВОГО РЫНКОВ МЕДА

Аннотация

Рассмотрено современное состояние и тенденции развития отечественного и мирового рынков меда. Исследована сфера применения меда в мире. Проведена оценка мировых площадей и объемов производства, проанализирована динамика экспорта и импорта меда в мире в 2011-2015 гг. Определены основные экспортеры и импортеры продукции пчеловодства, современные тенденции спроса на нее и ценообразования. Определено негативное влияние факторов, которые обусловили падение мировых цен на мед в 2015 году. Проведен анализ конъюнктуры отечественного рынка меда и определены проблемы и перспективы его развития.

Ключевые слова: мед, конъюнктура, развитие, мировой рынок меда, рынок меда Украины.

Samchuk H.P.

National University of Food Technologies

STATUS AND TRENDS OF NATIONAL AND INTERNATIONAL HONEY MARKETS

Summary

The article includes the current state and trends of the domestic and world markets of honey. The honey sphere of application in the world defined. The global assessment areas and volumes of production, analyzes dynamics of exports and imports of honey in the world from 2011-2015 were researching. Were defined the main exporters and importers of bee products, current trends in demand for and pricing it. The negative impact of the factors that led to the fall in world prices for honey in 2015 defined. The conjuncture of domestic honey market conducted and identified the problems and prospects of its development.

Keywords: honey, environment, development, world honey market, Ukrainian honey market.